

MARJO STRAVER-DE VOS

“WE MOETEN DE SCHULDVRAAG ACHTER ONS LATEN OM SAMEN VERDER TE KUNNEN”

Marjo Straver-de Vos (1950) herdenkt elk jaar op 4 mei de slachtoffers van een dramatische gebeurtenis uit februari 1945 in haar dorp Benschop. Dat doet ze samen met familieleden van een Duitse soldaat. Journalist Bram de Graaf speelde daarin een belangrijke rol.

Het is 4 mei 2019, even voor acht uur, het moment waarop we de Nederlandse slachtoffers en omgekomenen sinds de Tweede Wereldoorlog herdenken. In het plaatsje Benschop, een boerenlintdorp ten zuidwesten van Utrecht, volgt een camerateam een groepje mensen dat op weg is naar een monument naast een boerderij. Voor de boerderij staan al tientallen mensen te wachten. Wat de meeste van hen niet weten: in het groepje dat wordt gevolgd door de camera bevinden zich naast familieleden van Nederlandse verzetsstrijders, onderduikers en boeren die tijdens de oorlog op deze plek zijn overleden, ook de familieleden van een hier gesneuvelde Duitse militair. Want, zo zegt Marjo Straver-de Vos, nichtje van een van de verzetsstrijders: “Zijn familie heeft er eveneens onder geleden. Die wetenschap sterkt mijn geloof in verzoening. Het is hoog tijd dat we de schuldvraag achter ons laten om samen verder te kunnen gaan.”

Het drama van Benschop
Het is zes jaar geleden dat ik Marjo voor het eerst ontmoette. Mijn familie van moeders kant komt uit het naast Benschop gelegen Polsbroek. Als ik als kind naar mijn opa en oma ging, kwamen we altijd langs het oorlogsmonument in Benschop. Daarop staan de namen van

“Kunnen we niet elke vierde mei samen zijn? Zo maken wij een begin aan het samen herdenken”, zei ManFred Baumeister

acht mannen die hier als gevolg van een Duitse razzia in februari 1945, drie maanden voor de bevrijding, zijn omgekomen. Omdat mijn familie betrokken was bij het verzet in de streek, maar niemand me meer precies kon vertellen wat er hier was gebeurd, besloot ik er een boek over te schrijven. Daarvoor dook ik het archief

in en ging op zoek naar ooggetuigen van wat ‘het drama van Benschop’ is gaan heten. Marjo is opgegroeid op de boerderij bij het monument, haar moeder was de zus van een van de omgekomen verzetsstrijders. Marjo aarzelde of ze wilde meewerken aan een boek, maar besloot dat toch te doen. Haar moeder had zelf ook een archief aangelegd over de razzia, dat ik mocht gebruiken. Op 13 februari 1945 overvielen de Duitsers het dorp. Vanwege de geïsoleerde ligging was Benschop een ideale plek voor onderduikers. Alle Nederlandse mannen tussen de zeventien en veertig jaar liepen in die tijd gevaar, want de Duitsers hadden werkkrachten nodig voor hun fabrieken omdat de Duitse mannen zelf naar het front moesten. Het verzet in Benschop, waarvan Marjo’s oom Theo Klever een van de leiders was, hielp hen aan onderduikadressen. Op een bepaald moment zaten er meer dan tweehonderd onderduikers, maar die moesten natuurlijk ook gevoed worden. Veel boeren stonden

GU MET U ALLEN.
VEREEND GEVALLE
GM STONDT STEED
TET HET GEVAAR, DOCH VREESDET
GEEN DOOD.
RDET UW LEVEN, EEN VAN ZIN
D, VOOR VOLK, VOOR KONINGIN.

“HET SAMEN HERDENKEN HEEFT EEN POSITIEF EFFECT OP ME GEHAD”

vrijwillig voedsel af, maar sommigen werden onder druk gezet. Ook overviel de verzetsgroep distributiekantoren om aan voedselbonnen te komen en Duitse voedselopslagplaatsen. Daarbij werden wapens gebruikt die door de geallieerden 's nachts waren gedropt. In Benschop werd de verzetsgroep voor het gebruik ervan getraind door een eveneens daar ondergedoken gedeserteerde Nederlandse SS'er. Door verraad kwamen de Duitsers erachter op welke adressen de leiders van het Benschopse verzet woonden. Ze vielen onder meer de boerderij binnen waar de SS'er verbleef en die van Theo Klever. Het leidde tot vuurgevechten, waarbij de beide mannen omkwamen en eveneens drie Duitsers. Als represaille fusilleerden de Duisters vier dagen later zeven opgepakte mannen, onder wie een andere oom van Marjo.

Puzzelstukjes

Marjo wist heel lang niet wat er precies was gebeurd. Haar moeder had de gebeurtenis nooit verwerkt en daarom mocht er nooit over worden gesproken. “Na het overlijden van mijn oma in 1943 zorgde mijn moeder voor het gezin. Achter de schermen steunde ze de verzetsgroep en ze was aanwezig tijdens de razzia. Daar heeft ze zo veel last van gehad, dat een arts weleens heeft gezegd:

“Waarom blijven jullie hier wonen? Maar een boer verhuist niet makkelijk.” Als kind moest Marjo elke week het monument, dat in augustus 1945 op deze plek verrees, boenen en de blaadjes eromheen wegvegen. “Ik wist dat hier iets ergs was gebeurd. Maar wat? Op een keer verplaatsten mijn broer en ik de tuinbank naar een zonnigere plek. Mijn moeder raakte erg overstuur toen ze de bank naast de hooiberg zag staan: de fusilladeplaats. ‘Haal weg!’ zei ze. Maar ze zei niet waarom.” In de kast stond een doos met ‘40-45’ erop. “Ik was heel nieuwsgierig naar wat daarin zat. Maar de doos mocht niet open. Pas voor een expositie over de oorlog in 1995 in de gemeente Benschop, waar mijn vader aan meewerkte, kwam de doos tevoorschijn. Er zaten krantenknipsels, rapporten, foto's en verzetskrantjes

Marjo's moeder had de gebeurtenis nooit verwerkt, er mocht nooit over gesproken worden

in, én een ooggetuigenverslag van een buurman die door het noodlot die dertiende februari op onze boerderij was. Het was schokkend om te lezen. De puzzelstukjes vielen samen.”

Mail van de familie Baumeister

In april 2015 verscheen mijn boek *Het verraad van Benschop*. Het geschiedenisprogramma *Andere Tijden* wijdde er enkele dagen voor de officiële presentatie ervan een uitzending aan, die werd aangekondigd in een programmagids. Nog voor de uitzending had plaatsgevonden, ont-

ving ik een mail van de familie van een van de omgekomen Duitse militairen in Benschop, Heinrich Baumeister. Tijdens mijn onderzoek voor het boek was ik naar hen op zoek gegaan, want ik was erachter gekomen dat deze soldaat was getrouwd met een Nederlandse vrouw en voor de oorlog al in Deventer woonde; het was een gewoon Nederlands gezin. Ze hadden vier zoons, van wie er een onder een andere naam in 2006 een interview had gegeven aan een krant over zijn gesneuvelde vader. De familie Baumeister wist inmiddels wel waar Heinrich was omgekomen, maar niet precies hoe. Ik nodigde zijn familieleden uit voor de boekpresentatie, die in de katholieke kerk in Benschop plaatsvond. In mijn speech in de overvolle kerk vertelde ik over hun aanwezigheid en begon ik over samen herdenken. Tijdens de receptie na afloop zag ik dat Marjo met haar zus op hen was afgestapt. “Ik zei tegen mijn zus: ‘We gaan gedag zeggen’”, vertelt ze. “We kwamen niet verder dan ‘Goedemiddag’ en ‘Jullie kunnen er niets aan doen’. Het was spannend en toch ook mooi.”

Het leidde dat najaar, op mijn initiatief, tot een gezamenlijk bezoek aan de boerderij waar Marjo's ooms en Heinrich Baumeister waren omgekomen. Ze bekeken de zolder waar de schietpartij had plaatsgevonden, de plek voor de hooiberg waar de zeven mannen waren gefusilleerd en het monument. “Het is jammer dat we hier zo lang op hebben moeten wachten”, zei kleinzoon ManFred Baumeister (1957) toen. “Ik denk dat oom Theo en opa Heinrich trots op ons zouden zijn als zij ons hier zo samen konden zien. Kunnen we niet elke vierde mei hier samen zijn? Zo maken wij een begin aan het samen herdenken.” “Het ligt nog te gevoelig in

Marjo op twaalfjarige leeftijd met haar moeder.

De plek waar ooit de oude hooischaar stond. De betonnen paal is een origineel onderdeel ervan. Het bankje waar Marjo op zit, staat op dezelfde plaats waar tijdens de oorlog enkele mensen zijn gefusilleerd.

De boerderij waar Marjo heeft gewoond.

De verzetsgroep in september 1944.

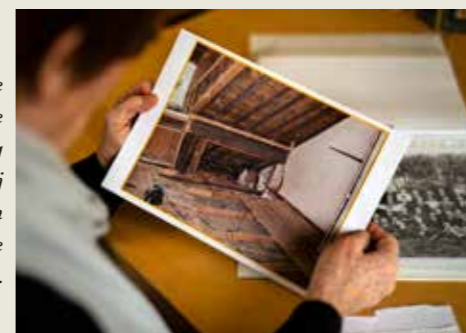

Foto van de plek waar op de zolderverdieping van de boerderij mensen werden verstoppt (de 'schuilkamer').

het dorp”, antwoordde Marjo. “Zo veel mensen hebben nare herinneringen aan die tijd.”

Positief effect

Een paar maanden later ontving Marjo een mail van ManFred Baumeister: hij wilde toch graag aanwezig zijn bij de herdenking op 4 mei in 2016. “Ik wilde eerst met mijn broer en zussen overleggen en zeker weten dat ik voor mijn gevoel de juiste beslissing nam. Want ik besepte ook dat de plechtigheid openbaar is. Ze stemden toe.” En zo gebeurt nu wat op veel plekken in Nederland, zoals op de Dam in Amsterdam, op 4 mei nog ondenkbaar is: Nederlandse en Duitse familieleden herdenken samen hun slachtoffers. “Ik doe dit ook in de geest van mijn grootvader en ouders”, zegt Marjo. “Die ons kinderen, ondanks wat er bij ons op het erf is gebeurd, nooit anti-Duits hebben opgevoed.” Eerst kwam ManFred alleen, de jaren erna nam hij zijn oom Guus (1937) mee, de derde zoon van Heinrich. In 2019 werden er opnamen van gemaakt voor de Omroep MAX-serie *In de voetsporen van de bevrijding*, waar ik als redacteur aan verbonden ben en dat binnenkort te zien is op televisie. Guus en ManFred legden bloemen bij het monument. Daarvoor waren ze hartelijk bij Marjo thuis ontvangen, met haar familie waren ze naar de herdenking gelopen. “Het samen herdenken heeft een positief effect op me gehad”, zegt ze. “De plek is minder beladen geworden voor me. Ik hoop

“Oorlog kent alleen maar verliezers, voor ons werkt dit contact met de familie Baumeister als verrijkend”

dat we een voorbeeld kunnen zijn voor andere gemeenten en voor de jeugd. Zodat ze zien: zo kan het ook. En dat oorlog alleen maar verliezers kent. Zowel voor mij als voor mijn familieleden werkt dit contact met de familie Baumeister als verrijkend. Het samen kunnen gedenken, verdiept de herdenking op 4 mei. Met mijn ervaring zouden veel meer mensen dit moeten doen: oog in oog staan met het verleden, maar tevens met het oog gericht op de toekomst. Ik hoop dat het gevoelige onderwerp van samen herdenken door mijn verhaal op zijn minst bespreekbaar wordt.”